

position paper Edgar Wortmann – Rondetafelgesprek Geldstelsel d.d. 14 oktober 2015

In het huidige geldstelsel fungeert bankkrediet als geld ('giraal geld'). De geldomloop is daardoor afhankelijk van de gezondheid van het bankbedrijf. Dit heeft ongewenste gevolgen: maatschappij en reële economie staan voortdurend bloot aan risico's die banken nemen en zelf zouden moeten dragen. Burgerinitiatief Ons Geld* stelt dan ook voor om de girale geldomloop (betaal- en spaargelden) en het bankbedrijf te ontvlechten. Het faillissement van een bank is dan niet meer van invloed op de geldomloop. 'Bail-out' en 'too big to fail' behoren dan tot het verleden.

Voor dergelijke ontvlechting circuleren verschillende scenario's.¹ Sommige daarvan voorzien in een instantane conversie van de girale geldhoeveelheid (betaal- en spaargelden) in door de overheid te scheppen geld (volgeld).² Een dergelijke conversie heeft directe en zeer positieve maatschappelijke gevolgen, waaronder een sterke reductie van (staats)schuldenlasten en een sterke toename van de productiviteit.³ Deze conversie zou op niveau van de muntunie moeten geschieden, en behoort op dat niveau dan ook te worden gethematiseerd.

Er zijn echter ook meer geleidelijke varianten, en varianten die zonder Europese coördinatie kunnen worden ingezet en waarbij de markt het tempo van de ontvlechting bepaalt. Het publiek krijgt daarbij de mogelijkheid om betaal- en spaardiensten af te nemen die geheel los staan van het bankbedrijf. Thans heeft het publiek deze keuze niet, wat de verstrengeling van het geldstelsel en het bankbedrijf in stand houdt.

Uitlenen of sparen?

Bedoelde verstrengeling komt tot uiting in het begrip 'sparen'. Een spaarder beoogt met 'sparen' zijn geld beschikbaar te houden voor later. Wie zijn geld spaart bij een bank doet echter het tegendeel van sparen. Hij leent zijn geld uit. De bank doet er vervolgens mee wat zij wil. Gebruik van het woord sparen is hier bedrieglijk te noemen. Toch is het een breed geaccepteerd gebruik. Het bankwezen, inclusief de centrale bank, is erop gebouwd.

Het woord 'sparen' wekt de indruk dat de klant zijn geld nog bezit. Maar dat is niet zo. Hij heeft het afgestaan. Zijn bank neemt het niet in bewaring maar gebruikt het voor zichzelf (verbruikleen). Als zijn bank bij opvraging geen verhaal biedt is de spaarder zijn geld kwijt. De overheid bestrijdt dit misleidend woordgebruik tot dusver niet. Ze mitigeert alleen de gevolgen ervan door prudentieel toezicht voor te schrijven evenals het deposito garantiestelsel. Omdat de spaarder nu eenmaal dacht zijn spaargeld nog te bezitten, moet dit stelsel hem bij bankfaillissement (tot € 100.000) tegemoet komen.

Beter is het om degene die zijn geld wil sparen, deze mogelijkheid ook te bieden, en hem niet bedrieglijk tot uitlening te bewegen. Beter was het ook als financiële instellingen de risico's waaraan ze hun klanten blootstellen niet zouden verhullen met woorden als 'sparen'. In het financiële wezen is grote prudentie geboden. Die zou zich moeten uitstrekken tot zuiver en niet-misleidend woordgebruik, opdat risico's niet verdoezeld worden, maar voor alle partijen duidelijk zijn. Ontvlechting van geldomloop en bankbedrijf begint met helder woordgebruik en openheid over risico's die worden genomen, te vergelijken met prospectusplicht, in plaats van prudentieel toezicht.

Geleidelijke ontvlechting van geldomloop en bankbedrijf

Geleidelijke ontvlechting kan worden ingeleid door spaarders een keuze te geven. Naast de mogelijkheid om het geld uit te lenen aan de bank (het huidige 'sparen') komt dan de mogelijkheid om het daadwerkelijk te sparen, dat wil zeggen, het geld in eigen bezit, onbenut, rendementloos en geheel veilig op rekening te houden. In een eenvoudige uitvoeringsvorm gebeurt dat op rekening bij

*Tekst en toelichting van Burgerinitiatief Ons Geld zijn op 21 april 2015 met meer dan 100.000 steunbetuigingen bij de Tweede Kamer ingediend, en beschikbaar via <http://onsgeld.nu/burgerinitiatief.pdf>. Het initiatief leidde tot een polemiek met Rabobank. Onze bijdrage hieraan is beschikbaar via: <http://onsgeld.nu/rabobank-response.pdf>.

de centrale bank (DNB). DNB hoeft daarbij geen retailbank te worden. De feitelijke dienstverlening kan ze aan betaal- en spaardienstverleners overlaten die geen bank zijn. Voor hen zou een specifiek vergunningstelsel moeten worden ontworpen. Deposito-garantie hoeft voor hen niet te gelden. Evenmin zouden ze onderworpen moeten zijn aan rentebeleid van de centrale bank. Het zijn geen 'monetaire financiële instellingen' (MFIs).

Geleidelijke ontvlechting behoeft op termijn flankerend monetair beleid dat in voldoende 100% veilige geldmiddelen voorziet. Dit in de mate waarin het publiek het risicodragende krediet op de bankrekening voor dit veilige geld inruilt. Deze conversie kan worden gepaard met de reductie van staatsschuld en eventueel ook van particuliere schulden.⁴ Met name dat laatste is van belang om de met schuldenlasten overladen economieën van de Westerse wereld weer vlot te trekken, en hun volle potenties te laten benutten.

Naarmate het publiek de mogelijkheid krijgt om geld geheel veilig op rekening te hebben, kan deposito-garantie worden afgeschaft. Dit stelsel verstoort de markt en houdt de verstrengeling van bankbedrijf en geldomloop in stand. Afbouw van deposito-garanties hoort dan ook bij de ontvlechting.

Digitaal chartaal geld

Structurele verbetering van het geldstelsel is minder moeilijk dan het lijkt, en kan direct met concrete stappen worden ingeleid. Zo kan de overheid bewerkstelligen dat het publiek de mogelijkheid krijgt geld geheel veilig te sparen, dus zonder het uit te lenen, met behoudt van het gemak van het girale betalingsverkeer. Die kan, als hiervoor gesteld, via DNB. Ons Geld zinspeelt echter op een andere uitvoeringsvorm gebaseerd op uitgifte door de overheid van 'digitaal chartaal geld'.⁵

Europees recht vormt m.i. geen beletsel voor dergelijke digitale geldcreatie door een lidstaat. Dit zou zonder Europese coördinatie kunnen worden geëntameerd. Ongetwijfeld zal het wel internationale aandacht trekken, en dat is goed. Hervorming van het geldstelsel verdient internationale aandacht. Deze hervorming kan uitweg bieden uit de monetaire schuldimpasse, die Europa en de wereld in haar greep houdt, en zonder onorthodoxe maatregelen in haar greep zal blijven houden.

Digitaal chartaal geld is direct in te zetten om leemtes in het huidige geldstelsel te adresseren. Zo kan het worden ingezet voor armoedebestrijding en maatschappelijke participatie. Aldus kan direct liquiditeit worden geboden op plaatsen waar dit maatschappelijk gewenst en mobiliserend is; daar waar (latente) economische vraag onbediend en de benodigde werkkraft onbenut is wegens geldgebrek. Lidstaten die door monetaire krapte in krimp of stagnatie verkeren zouden met de uitgifte van digitaal chartaal geld acute maatschappelijke nood kunnen lenigen.

Gebruik van bankkrediet als geld heeft een prijs. Het is belast met schuld en rente. Dit begrenst de monetaire ruimte, en daarmee de ontplooiing van welvaartspotenties.⁶ De maatschappelijke geldhoeveelheid is thans afhankelijk van de schuldenlasten die een samenleving dragen kan. Dat is een ongezonde grondslag. In dit geldstelsel blijven te veel welvaartspotenties onbenut en wordt teveel verspild en vervuild. Beter is het de maatschappelijke geldhoeveelheid af te stemmen op de welvaarts- en welzijnspotenties die een samenleving in zich draagt. Geld wordt dan dienstbaar aan de doelen die een samenleving zich stelt.

Structurele verbetering van het geldstelsel lijkt misschien wat disruptief. Maar deze schijn bedriegt. De verbetering kan vandaag al worden ingeleid, met vrij simpele maatregelen, waarin de wetgever kan voorzien en die geleidelijk werken: zuiver woordgebruik, een stelsel voor sparen zonder uitlenen, zoals hiervoor uiteengezet, en een overheid die gaat experimenteren met digitaal chartaal geld.

Edgar Wortmann

*Tekst en toelichting van Burgerinitiatief Ons Geld zijn op 21 april 2015 met meer dan 100.000 steunbetuigingen bij de Tweede Kamer ingediend, en beschikbaar via <http://onsgeld.nu/burgerinitiatief.pdf>. Het initiatief leidde tot een polemiek met Rabobank. Onze bijdrage hieraan is beschikbaar via: <http://onsgeld.nu/rabobank-response.pdf>.

¹ Zie voor deze scenario's met name:

Benes, J., M. Kumhof (2012), The Chicago plan revisited. IMF Research Department Working Paper, WP12/202, IMF. Beschikbaar op: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2012/wp12202.pdf>

Benes, J., M. Kumhof (2013), The Chicago Plan Revisited. Revised Draft of February 7, 2013. Beschikbaar op: <http://web.stanford.edu/~kumhof/chicago.pdf>

Dyson, B., A. Jackson (2013), Modernising Money. Why Our Monetary System Is Broken and How It Can Be Fixed. London: Positive Money

Kumhof, M. (2013), The Chicago Plan Revisited. Presentation. Beschikbaar via: http://www.bankofengland.co.uk/research/Documents/ccbs/Workshop2013/Presentation_Kumhof.pdf

Schemmann, M. (2015), Putting a stop to fictitious bank accounting. With a plan to redeem the US and Euro Area national debts, IICPA Publications.

Wortmann, E. (2014), Monetaire hervorming en de transitie, Stichting Ons Geld.

Wortmann, E. (2015), Tekst en toelichting Burgerinitiatief Ons Geld. Ad Broere, De Verleiders & Stichting Ons Geld.

² Benes (2013), Kumhof (2013), Dyson (2013) en Wortmann (2014).

³ Benes (2013), Kumhof (2013), Wortmann (2014) en Wortmann (2015).

⁴ Schemman (2015), Benes (2013), Kumhof (2013) en Wortmann (2015).

⁵ Wortmann (2015).

⁶ Egmond, N.D. van, B.J.M. de Vries (2015), Werkdocument Duurzaam financieel-economisch systeem (Universiteit van Utrecht in het kader van het Sustainable Finance Lab). Beschikbaar via: <http://sustainablefinancelab.nl/2015/04/01/publicatie-working-paper-sustainable-finance-model/>

*Tekst en toelichting van Burgerinitiatief Ons Geld zijn op 21 april 2015 met meer dan 100.000 steunbetuigingen bij de Tweede Kamer ingediend, en beschikbaar via <http://onsgeld.nu/burgerinitiatief.pdf>. Het initiatief leidde tot een polemiek met Rabobank. Onze bijdrage hieraan is beschikbaar via: <http://onsgeld.nu/rabobank-response.pdf>.